

Ιδρυτής: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Διευθυντής: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1948

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΟΡΤΣΙΛ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΑΠΟΨΕΙΣ

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΗΣ ΑΠΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑΣ

Σ' ένα άρθρο του στα «Λογοτεχνικά Νέα», με τον τίτλο «μιά λογοτεχνία χωρίς έλπίδα», ο Armand Pierhal αρχίζοντας έναν πόλεμο ενάντια στο απαισιόδοξο μυθιστόρημα, που δέ δίνει καμμιά χαρά και καμμιά λύτρωση στον αναγνώστη και που η παραγωγή του είναι τόσο άφθονη σήμερα στη Γαλλία, προσπαθεί ν' αποδείξει, ότι ο απαισιόδοξος τόνος ενός μεγάλου μέρους της σύγχρονης λογοτεχνίας είναι ψεύτικος.

Η απαισιόδοξια, γράφει, παρατηρήθηκε στη λογοτεχνία σε εποχές πλούτου και ευημερίας, όταν οι συγγραφείς, με το να έχουν όλα τα αγαθά στα χέρια τους, κουρασμένοι κι άηδιασμένοι απ' αυτά, ζητούσαν να δώσουν στο έργο τους τη σκοτεινή όψη του κόσμου που δέ γνώρισαν. Η απαισιόδοξια είναι μια φιλοσοφία των πλουσίων. Οι φτωχοί ζούν πάντα με την έλπίδα, ελπίζουν πάντα πως θάλλάξει ή μοίρα τους.

Το να υπάρχει σήμερα στη Γαλλία, συνεχίζει, μια απαισιόδοξη λογοτεχνία αυτό δεν είναι παρά μόδα, που έρχεται από μια χώρα πλούσια, την Αμερική, δέν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Η Γαλλία, όσο κι αν βγήκε καταστραμμένη και πληγωμένη απ' τον πόλεμο, είναι αισιόδοξη. Μια λογοτεχνία χωρίς έλπίδα δέν είνε εκείνη που ανταποκρίνεται στην κοινή απαίτηση και το κοινό αίσθημα βρίσκεται σ' αντίθεση μ' αυτή.

Είναι βέβαιο, εξακολουθεί, πως ή κίνηση της λογοτεχνίας μοιάζει μ' εκείνη της ζυγαριάς, ταλαντεύεται απ' το ένα άκρο στο άλλο γύρω από ένα σημείο ισορροπίας. Ύστερα από μίαν αισιόδοξη λογοτεχνία, έρχεται μια απαισιόδοξη. Όταν πει κανείς γλυκό πιτό, μπορεί να επιθυμεί να δοκιμάσει κάτι πικρό. Αυτό έγινε στην Αμερική, όπου ή λογοτεχνία της αισιόδοξιας παρουσίασε μια φυσική αντίδραση, τη λογοτεχνία της απαισιόδοξιας. Η τελευταία μεταφύτευτηκε στη Γαλλία, όπου κινδυνεύει να δώσει καρπούς ξερούς. Ίσχυρίστηκαν πολλοί πως ή επίδραση του αμερικανικού μυθιστορήματος θά πλούτιζε τη γαλλική πεζογραφία με καινούργια στοιχεία, που θά συντελούσαν στην ανανέωσή της. Όμως αυτό θά ήταν αδύνατο, αφού ή επίδραση αυτή δέν είναι παρά φανερή μίμηση.

Απαντώντας στο άρθρο που αναφέραμε ο

André Billy παρατηρεί, πως ή απαισιόδοξια, που βαραίνει σήμερα τη γαλλική λογοτεχνία, δέν είναι κάτι καινούργιο, ούτε είναι μόδα. Σ' όλη τους την εξέλιξη τα γαλλικά γράμματα έχουν να παρουσιάσουν αξιόλογους πεζογράφους και ποιητές που το έργο τους είναι απαισιόδοξο. Ο Σατωμπριάν, ο Φλωμπέρ, ο Μπαλζάκ, ο Φράνς, ο Μπαρές, ο Μπωντελαίρ, ο Ρεμπώ δέν είναι συγγραφείς αισιόδοξοι.

**

Πραγματικά σε κάθε εποχή και σε κάθε λογοτεχνία, έχουμε συγγραφείς, που το έργο τους είναι χωρίς φως και χωρίς χαρά, χωρίς καμμιά έλπίδα, δέ μās ανοίγει κανένα παράθυρο στον ούρανό, είναι γεμάτο σκοτάδι, δέ δίνει στην ψυχή μας και στο πνεύμα μας καμμιά λύτρωση, μās φέρνει άσφυξία, μās πλημμυρίζει κατάθλιψη.

Η λυρική ποίηση έπειτα όλων των εποχών είναι ποτισμένη απαισιόδοξια, βαρειά από μελαγχολία και πολύ λίγες φορές τραγουδάει τη χαρά. Τις πιο πολλές φορές αποπνέει ένα άρωμα θλίψης. Ένας απ' τους πιο σημαντικούς σύγχρονους ποιητές, ο Τ. Σ. Έλιοτ, ονομάζει τον Απρίλη στυγνό μήνα που ξεπετάει τα κρίνα απ' τη νεκρή γη κι άλλοι ποιητές δέ βλέπουν τον κόσμο παρά σαν ένα τίποτα.

Και πολλών πεζογράφων το έργο είναι γεμάτο άρνηση, άπελπισία και δυσπιστία. Είσαστε μια χαμένη γενιά, είπε ή Γερτρούδη Στάϊν στο Χέμινγκουαϊ, που έγραψε κι αυτός το δικό του ύμνο στο τίποτα.

Ο κόσμος αυτών των συγγραφέων είναι ένας κόσμος χωρίς χαρά, γκρίζος, σκοτεινός, καταθλιπτικός, όπου κινδυνεύεις κάποτε να πάθεις άσφυξία, φορτωμένος θλίψη, κ' οι ήρωές τους βασανίζονται μέσα σ' ένα αδιέξοδο, γεμάτοι αγωνία, θάνατο, μειονεξία, τρέλλα. Είναι άρρωστοι, τραυματισμένοι ψυχικά, μās φαίνονται κάποτε παράλογοι, άπίθανοι, βλέπουν τη ζωή σά μια κόλαση κ' ή λύτρωσή τους βρίσκεται μονάχα στην αυτοκτονία ή τη φυγή απ' τη ζωή, στην άπόλυτη μόνωση. Μέσα τους δέν υπάρχει καμμιά πίστη. Τρικλίζουν καταποντισμένοι στο ίδιο τους το χάος, τραγικά άτομα, που όσο κι αν θέλουμε να πείσουμε τον έαυτό μας πως δέν τους μοιάζουμε

κι οὔτε μᾶς μοιάζουν, ἀνακαλύπτουμε στὸ τέλος πῶς ἔχουν κάτι δικό μας, μᾶς συγκινοῦν «μέχρι δακρύων», τοὺς ἀγαπάμε, ὑποφέρουμε μαζί τους, γιατί στὸ βάθος εἶναι ἄνθρωποι ὅπως κ' ἐμεῖς.

* *

Ὅταν τέλειωσε ὁ ἄλλος πόλεμος, οἱ ἄνθρωποι δοκίμασαν ἀμέσως τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης. Κι' ὅμως ἓνα μεγάλο μέρος τῆς λογοτεχνίας τοῦ μεσοπόλεμου εἶναι φορτωμένο ἀπαισιοδοξία. Τὸ ἀγγλικὸ μυθιστόρημα ἔχει μέσα του μιὰν ἀνάλαφρη ἀτμόσφαιρα μελαγχολίας καὶ μιὰ ποίηση γεμάτη ἀπὸ μιὰ θλίψη ἀκαθόριστη. Τὸ ἀμερικανικὸ ἐπίσης μυθιστόρημα εἶναι γεμάτο ἀπὸ σύμβολα ἀρνήσεως κι' ἀπελπισίας.

Ὅταν τέλειωσε αὐτὸς ὁ πόλεμος, ποὺ στάθηκε τόσο φριχτὸς καὶ τρομερὸς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τίς χώρες ποὺ τὸν γνώρισαν, ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή δὲ φύσηξε πουθενὰ κανέναν ἀέρας αἰσιοδοξίας κ' οἱ ἐλπίδες ποὺ εἶχαν δημιουργήσει μέσα στὰ δεινὰ τους οἱ λαοὶ εἶδαν ὅτι, ὄχι μονάχα δὲ μπορούσαν νὰ πραγματοποιηθοῦν, μὰ βρέθηκαν πάλι μπροστὰ στὸ φάσμα ἐνὸς καινούργιου πολέμου.

Αὐτὴ ἡ ἀβεβαιότητα κι' ὁ φόβος ἐνὸς ἄλλου πολέμου ἀφαιροῦν κάθε γαλήνη καὶ κάθε χαρὰ, σβήνουν κάθε ἐλπίδα ἀπ' τοὺς λαοὺς ποὺ ξαίρουν τί εἶναι ὁ πόλεμος.

Τίς πιὸ πολλές χώρες τίς δέρνει ἀκόμα ἡ φτώχεια καὶ οἱ στερήσεις. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι βαρειά, σκοτεινὴ, ὄλο ἀγωνία καὶ ἐφιάλτες. Τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς τὰ φέρνουν ἀκόμα ζωντανὰ μέσα τους οἱ ἄνθρωποι, γιατί δὲν τοὺς δόθηκε καθόλου καιρὸς νὰ τὰ ξεχάσουν, ἀφοῦ ἡ εἰρήνη ποὺ ἔγινε δὲ μοιάζει καθόλου μὲ εἰρήνη.

Φυσικὰ μιὰ τέτοια ἀτμόσφαιρα ἐπηρεάζει βαθιὰ τοὺς συγγραφεῖς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ὅμως δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ αἰτία νὰ παρουσιαστεῖ ἓνα κύμα ἀπαισιοδοξίας στὸ γαλλικὸ μυθιστόρημα, ὅπως διαπιστώνει στὸ ἄρθρο του ὁ Pierhal καὶ ποὺ τὸ δικαιολογεῖ σὰ μιὰ μόδα ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀμερική.

Μποροῦσε μιὰ ἀπαισιόδοξη λογοτεχνία νὰ δημιουργηθεῖ σὲ ἐποχὴ εἰρήνης καὶ εὐημερίας. Συμβαίνει συχνὰ μιὰ ἐποχὴ νὰ μὴν ἔχει τὴ λογοτεχνία ποὺ ζητάει.

* *

Ἡ πεζογραφία τῆς τελευταίας τετραετίας, εἴτε συνέχισε τὸ γνωστὸ δρόμο της, εἴτε μᾶς ἔδωκε τὸν πόλεμο καὶ τὴν κατοχή, εἴτε, τέλος, ὅταν οἱ συγγραφεῖς θέλησαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπ' τὸ θέμα αὐτὸ ἢ νὰ φύγουν ἀπ' τὸ γνωστὸ τους δρόμο καὶ νὰ δώσουν τὴν καινούργια ἐποχὴ ποὺ ἄρχιζε, καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα τὸ πραγματικὸ της νόημα, βρέθηκαν μπροστὰ σὲ μιὰ τρομερὴ δυσκολία τί νὰ ποῦν ἢ πῶς νὰ ποῦν αὐτὸ

ποὺ ἤθελαν νὰ ποῦν, ἀφοῦ ὁ κόσμος βρισκόταν μέσα σ' ἓνα χάος καὶ σ' ἓνα ἀδιέξοδο.

Μερικοὶ πέτυχαν νὰ ἐκφράσουν τὴν καινούργια πείρα ποὺ βγαίνει ἀμεσα ἀπ' τὸν πόλεμο συνδυάζοντας ὑπέροχα ποίηση καὶ ρεαλισμὸ στὴν ἀπεικόνιση «τῆς ἀποσύνθεσης καὶ διάσπασης τοῦ σημερινοῦ κόσμου».

Νομίζω πῶς μονάχα ὁ συνδυασμὸς τῆς ποίησης καὶ τοῦ ρεαλισμοῦ εἶναι δυνατό σήμερα νὰ μᾶς δώσει ἔργα πῶς νὰ μᾶς ἐνδιαφέρουν.

Τὰ ἔργα ποὺ δημιουργήθηκαν ὕστερα ἀπ' τὸν τελευταῖο πόλεμο μπορεῖ, τὰ περισσότερα, νὰ ἦταν ποτισμένα ἀπὸ μιὰ διάθεση ἀπαισιοδοξίας, ὅπως κι' ἄλλα νὰ ἐκλείναν μέσα τους τὴν αἰσιοδοξία καὶ τὴν ἐλπίδα.

Μοῦ φαίνεται πῶς δὲ μπορούμε νὰ κατηγορήσουμε ἢ νὰ ἀρνηθοῦμε τὰ πρῶτα ἀπ' αὐτά, ἐπειδὴ δὲ μᾶς δίνουν τὴ χαρὰ καὶ τὴν αἰσιοδοξία, οὔτε νὰ καταδικάσουμε μιὰ τέτοια τάση τῆς λογοτεχνίας, δίνοντας συμβουλὲς στοὺς συγγραφεῖς νὰ γράφουν μόνο βιβλία αἰσιόδοξα. Μποροῦμε νὰ καταδικάσουμε τὰ ἔργα αὐτά μονάχα ἂν δὲν ἔχουν λογοτεχνικὴ ἀξία. Ἐπειτα ἡ αἰσιοδοξία κ' ἡ ἀπαισιοδοξία εἶναι δυὸ ὄψεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἢ μιὰ δίπλα στὴν ἄλλη, ποὺ συνυπάρχουν μέσα στὸν ἄνθρωπο.

Ἄν ὑπάρχουν σήμερα συγγραφεῖς ποὺ βλέπουν τὸν κόσμο μέσα ἀπ' τὴν ἀπαισιοδοξία τους καὶ τὸ ἔργο τους εἶναι χωρὶς ἐλπίδα, τέτοιοι συγγραφεῖς ὑπῆρξαν σὲ κάθε ἐποχὴ καὶ θὰ ὑπάρχουν πάντα. Ἀρκεῖ οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ νὰ εἶναι εἰλικρινεῖς καὶ ἡ διάθεσή τους γνήσια.

Ἡ ζωὴ δὲν εἶναι πάντα γεμάτη ἥλιο, ἔχει πολλὰ σκοτάδια μέσα της κ' ἡ χαρὰ κ' ἡ εὐτυχία δὲν εἶνε κάτι ποὺ μπορούμε κάθε στιγμή νὰ τὸ κρατᾶμε μέσα στὰ χέρια μας.

Στὸ βάθος τῆς ψυχῆς μας ἀκίνητὴ μιὰ θλίψη κ' ἡ ἀνικανοποίησις μᾶς βασανίζει ἀδιάκοπα.

Δὲν εἶναι μιὰ ρομαντικὴ διάθεση ποὺ μᾶς κάνει νὰ παραδεχόμεστε ὅτι ὁ κόσμος ποὺ μᾶς τριγυρίζει δὲν εἶναι ὅπως τὸν θέλουμε, δὲν εἶναι τόσο ὠραῖος, ὅσο ἐπιθυμοῦσαμε νὰ εἶναι.

Μιὰ τέτοια διάθεση εἶναι τόσο ἀνθρώπινη, ἀκόμα κι' ἂν παραδεχτοῦμε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος στὸ βάθος εἶναι αἰσιόδοξος.

Γι' αὐτὸ δὲ μπορούμε νομίζω νὰ ἀποκλείσουμε τὴ λογοτεχνία τῆς ἀπαισιοδοξίας καὶ νὰ καταδικάσουμε τοὺς ἀπαισιόδοξους συγγραφεῖς, ὅταν τὸ ἔργο τους φέρνει τὴ σφραγίδα τῆς εἰλικρίνειας καὶ τῆς γνησιότητας.

Ἐπειτα στὸ ἔργο ὄλων σχεδὸν τῶν μεγάλων συγγραφέων ὑπάρχει τὸ στοιχεῖο τῆς ἀπαισιοδοξίας, γιατί ὑπάρχει καὶ μέσα στὸν ἄνθρωπο σὲ κάθε ἐποχὴ.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ